

1917 İLE 1920 ARASINDAKİ FARK NE İDİ?..

Münir Aktolga
Nisan 2020

-Evet, hem 1917 “Ekim Devrimi”, hem de 1920 “Cumhuriyet Devrimi”, bunların ikisi de pozitivist yöntemlerle yukardan aşağıya doğru örgütlenerek yaratılmaya çalışılan yeni bir toplum ve devlet projesi olarak birer toplum mühendisliği olayı idi, bu açık!..

-Evet, bunların her ikisi de, son tahlilde, bir kültür ihtilali anlayışına dayanıyordu!.. Toplumun tarihsel olarak oluşan yaşam bilgileri -biz bunlara “kültür” diyoruz- bir kalemde saf dışı bırakılarak -bunun adına “devrim” deniyordu- toplum sanki bir bilgisayarmış gibi ona yukardan aşağıya doğru yeni bir işletme sistemi monte edilmeye çalışılıyordu... Bunlar hep açık, bilinen şeyler...

-Şimdi soru şu: Peki ama, bunlardan biri -1917 “işçi sınıfı devrimi”- bütün çabalara rağmen, gereken her şeyin yapılmış olmasına rağmen, bütün o “proletarya diktatörlüğü anlayışına rağmen, 72 yıl sonra gürpeden çöküp giderken, neden Türkiye’de “1920 Devrimi” halâ ayakta ve üstelik de kendi kendini üretip demokratikleşerek kabuk değiştirip bir üst aşamaya geçme gayreti içinde? Nedir aradaki esasa ilişkin bu fark?..

Evet “1920 Devrimi” yukardan aşağıya doğru gerçekleştirilmeye çalışılan bir tür “iç tarihsel devrim” olayı idi; ama onun hedefi, 1917’ de olduğu gibi, varolan sınıflı toplum ilişkilerini -düzeni- bir kalemde ortadan kaldırarak bunların yerine Devlet eliyle sınıfsız bir toplum yaratmak değildi!.. O, yani 1920, varolan toplumsal dinamiklere dayanarak eskiden beri varolan sistemin içinde gelişmeye çalışan üretici güçleri -Devletçi bir çerçeve içinde de olsa, “Devlete bağlı bir kapitalizm yaratma” amacıyla da olsa- geliştirerek modern kapitalist bir toplum haline gelmeyi amaç ediniyordu... İşte aradaki bu farktır ki, yani varılmak istenilen hedef farkıdır ki, 1917’yi 72 yıl sonra yıkıma götüren, “1920 Devrimi”nin ise, daha sonra zamana yayılan bir süreç içinde kendi diyalektik inkarını yarata yarata her adımda daha da güçlenerek hedefe doğru ilerlemesine neden olan en önemli faktör bu olmuştur... Çünkü, modern sınıfsız toplum, ancak sınıflı toplumun içinden, onun gelişmesiyle -onun diyalektik anlamda inkarı olarak- çıkıp gelebilir, yani devlet eliyle yukardan aşağıya doğru zorla sınıfsız bir toplumu inşa etmek mümkün değildir...

Kendi karşıtını yaratarak varolmanın, ilerlemenin diyalektiği...²

“Evet, nasıl olmuştur da, yukardan aşağıya doğru o “Batılılaşma” süreci, diyalektik anlamda kendi inkârı olan bir Anadolu sivil toplum potansiyelini yaratabilmiştir? Ucu, bugün halâ Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar bile uzanan bu diyalektik nasıl bir diyalektiktir?.. Olayı çözdükten sonra, tabi her şey çok basit görünüyor! Ama o “çok basit” olanın anlaşılabilmesi için yıllar geçti! Cevap şöyle:

Ortaçağ Avrupa’sında feodaller kent toplumu olarak sivil toplumu nasıl yarattıysa, bizim batıcı Devlet sınıflarımız da, Anadolu sivil toplumunu gene aynı şekilde, aynı

¹

² Bu bölüm, yayına hazırladığım yeni kitaptan alıntıdır: “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimleri Açısından Osmanlı’dan Bu Yana Türkiye’de Kapitalizmin Gelişimi”...

diyalektiğe tabi olarak yaratmışlardır! Yaratmışlardır -bu süreç halâ devam ediyor- çünkü, gene o aynı “Devleti kurtarmak” güdüsüyle yaratmak zorunda kalmışlardır!..

Örneğin, tekrar Ortaçağ’da bir kentin kurulması olayını ele alalım. Bir feodal bey neden kent kurucu oluyordu? Feodalizmle, kapitalizmin ana rahmi kent arasındaki ilişki ne idi?..

Feodal bey, bir kenti kurarken kendi ipini çektiğinin farkında değil mi idi? Ya da, kenti kurarken, intihar etmek için, kendini yok etmek için mi yapıyordu bunu? Tabii ki hayır! O an onun tek düşündüğü kendi çıkarı idi! Kent kurulacak, ticaret gelişecek, o da bundan yararlanacaktı. Pazardan vergi alacak, kendi tüketim ihtiyaçlarını daha kolay temin edecekti vs. Bir de tabi, sistemin kendi içindeki çelişkiler açısından, köylülerin-serflerin, yani kendi karşıtlarının dışında, onlara karşı kendisini güçlendirecek, onlara bağımlı olmaktan kurtaracak, altın yumurtlayan bir tavuk gibi, sırf kendisine tabi bir alternatif, bir çıkış yolu olarak görüyordu onu-kenti. İşte, kendi “inkârını” yaratma olayı budur...

Başka bir örnek verelim. Burjuvaziye ele alalım. Bugün burjuvalar “araştırma-geliştirme” çalışmalarına milyarlarca dolar yatırıyorlar. Neden?..

Yeni bilgilerin üretilmesine yol açarak, bu bilgileri kullanıp, rekabette üstte kalabilmek, daha çok kâr elde edebilmek için değil mi?.. Ama her yeni bilgi, pratikte, üretici güçlerin biraz daha gelişmesine yol açıyor. Ve giderekten o hale geliyor ki, kapitalistler, daha çok kâr elde edebilmek için, işçilerin yerine mümkün olduğu kadar makineleri, robotları kullanmaya başlıyorlar. Başlangıçta müthiş bir şey bu tabi! Ne grev var, ne hasta olmak! Her bir robot, altın yumurtlayan bir tavuk onlar için! Ama bir düşününüz şöyle, nereye gidiyor bu işin sonu diye! İlerde, işçilerin yerini büyük ölçüde robotlar aldığı zaman nasıl artı değer elde edecek kapitalist! Artı değer olayı, işçinin sırtından kazanılan değerle ilgili bir şey değil midir, işçinin yerini robot alınca artı değer de ortadan kalkar! Artı değer olmayınca da kapitalist olmaz! Kapitalizm kendi inkârını yaratmaktadır. Modern komünal topluma giden yol işte böyle inşa ediliyor...

Tekrar Osmanlı’nın ve Cumhuriyet Türkiye’sinin “Batılılaşma” sürecine dönüyoruz. Evet, nasıl olmuştur da bu süreç zamanla kendi diyalektik inkarı olarak bir “Anadolu kapitalizminin” ortaya çıkmasına neden olmuştur?..

Burada birbiriyle içiçe iki süreçle karşılaşıyoruz. Birincisi açıktır!.. İkincisi ise bunun diyalektik anlamda zıttı olarak gelişen süreç!..

İlk adımda, Batı kültürüne göre yeni insan tipleri ve yeni bir toplum yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu demektir ki, yeni insan tipleriyle yeni bir yaşam biçimi topluma egemen kılınacaktır. Bu amaçla, sistemin içinde, Batı’dakilere benzer kurumların oluşturulmasına çalışılır. Meşrutiyet’in ilanı, Tanzimat Fermanı, Parlamento’nun oluşması, bankaların kuruluşu, Batı’dakilere benzer yeni yasaların çıkarılması vs. bütün bunlar hep tepedeki batıcı bürokratların yeni bir sistem yaratabilmek için başvurdukları etkinliklerdir...

Şimdi söz Şerif Mardin’de...

'Bunlar, sivil kurumların Türkiye'de bulunmadığının ve bunun da kendilerini, fikirlerini tatbik imkanı az olan sosyolojik bir yapı ile karşı karşıya bıraktığının farkındaydılar. Bundan dolayı gerek ittihatçılar, gerek Kemalistler bu arayışta temsil edecek kurumları (bankalar vs.), sınıfları (ticari ve endüstri burjuvazisi) ve yasaları (Cumhuriyetin Medeni Kanunu ve Ticaret Yasaları) temellendirmeye çalıştılar. İlginç olan ve kurumsal sosyolojinin üzerinde durması gereken gelişme, "sivil toplum" kurucusu olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni yapıların, uzun vadede Kemalistler tarafından değil, fakat dindar Müslümanlar tarafından zaptedilmiş olduklarıdır'.

Yani Şerif Mardin diyor ki; Batıcı Devlet sınıfı kendine bir kitle temeli yaratarak kendi dünya görüşüne göre yeni bir toplum inşa edebilmek için (kendisine bağlı, batıcı-Devletçi bir kapitalist toplum yaratabilmek için) Batı'da kapitalist sistem içinde varolan kurum ve kuralları yukardan aşağıya doğru Türkiye Toplumunu içinde de oluşturmaya çalışır. Bunu yaparken onun amacı "cahil", "geleneksel İslamcı muhalefeti" eriterek yok etmek, insanları bu yeni kurum ve kuralların-ilişkilerin içinde kendi dünya görüşüne göre yeniden şekillendirmektir. Ama işte "evdeki pazar çarşıya pek uymaz"!..

Örneğin, bankacılık sistemini ele alalım: Bankayı kurdun, bu kolay! Başına da kendi görüşüne uygun Devletçi bir müdür, personel vs. atadın. Bu da kolay! Peki kime hizmet verecekti bu banka? Senin o "cahil"- "geleneksel İslamcı" insanlarına değil mi?..

Peki, köylü Mehmet ağaya krediyi verdin, işleri iyi gitti. Seneye daha büyük bir kredi... Gübreydi, yeni makinalardı derken al sana işte bir Anadolu kapitalisti!.. Aynı süreç ticaret ve sanayi kapitalizminin gelişimi açısından da geçerlidir. "Kapitalistleşmek" mi diyordunuz, alın işte size kapitalist! Böyle gelinir 1950 lere! DP bu sürecin ürünü olur..."

Bunun, "zamana yayılarak gelişen bir burjuva devrimi" süreci olduğunu söylemiştik, bu nedenle, süreç henüz daha sona ermedi. Bu arada, Osmanlı artığı yapıdan miras kalan "Çevre"nin "Merkez"e doğru yürüyüşüne ve onu işgaline şahit olduk. Şimdi ise, süreç büyük bir hızla "tarihsel bir uzlaşma" anlayışı çerçevesinde ikinci bir diyalektik inkar sürecini olgunlaştırarak demokratik cumhuriyet olma aşamasına doğru evriliyor... Neye sahip olduğumuzu iyi bilelim ve ona sahip çıkalım...